

Doc. dr. sc. Maja Munivrana Vajda*

MEĐUNARODNI ZLOČINI PREMA NOVOM KAZNENOM ZAKONU

U ovom radu autorica polazi od analize pojma “međunarodni zločini”, nastojeći utvrditi što čini neko djelo međunarodnim zločinom, o kojim je djelima riječ te koje su implikacije takvog utvrđenja. Suglasnosti oko odgovora na ta pitanja nema ni u poredbenom pravu ni u hrvatskom pravnoj znanosti. Iako neki autori šire listu, danas se međunarodnim zločinima nedvojbeno mogu smatrati samo četiri kaznena djela iz nadležnosti međunarodnih kaznenih sudova (genocid, agresija, zločin protiv čovječnosti i ratni zločini). Sva četiri kaznena djela u hrvatskom su pravnom sustavu bila inkriminirana i prije donošenja novog Kaznenog zakona. Ipak, novi Kazneni zakon donosi određene promjene, kako konceptijske tako i sadržajne naravi. U radu se analizira struktura nove glave Kaznenog zakona i obilježja pojedinih međunarodnih zločina, a autorica upozorava i na neke specifičnosti vezane uz progon tih kaznenih djela (primjenu univerzalnog načela, kažnjivost pripremnih radnji i odgovornost zapovjednika). Konačno, autorica se osvrće na pitanje kontinuiteta neprava i općenito na odnos međunarodnog i hrvatskog kaznenog prava.

1. UMJESTO UVODA: MEĐUNARODNI ZLOČINI – NEKE POJMOVNE I TERMINOLOŠKE NAPOMENE

Što su međunarodni zločini i treba li ih posebno isticati kao zasebnu kategoriju kaznenih djela? Ta se sintagma ne pojavljuje ni u važećem ni u novom hrvatskom Kaznenom zakonu. Ipak, sama riječ “zločin” nije nepoznata u (suvremenom) hrvatskom kaznenom pravu. Naime, nekad je taj termin označavao sva teža kaznena djela,¹ a i danas se pojavljuje ne samo u javnom diskursu već i u zakonskom tekstu koji zločinima naziva upravo određena kaznena dje-

---

* Doc. dr. sc. Maja Munivrana Vajda, Katedra za Kazneno pravo, Pravni fakultet u Zagrebu

¹ Sukladno trodiobi kaznenih djela na zločine, prestupke i prekršaje provedenoj austrijskim Kaznenim zakonom iz 1852. godine. Slične podjele postoje i danas u nekim poredbenim pravnim sustavima kao što je francuski. V. Novoselec, P., Opći dio kaznenog prava, Zagreb, 2009., str. 48. i 71.

la čije izvorište počiva u međunarodnom pravu, kao što su primjerice ratni zločini i zločin protiv čovječnosti. Pojam “zločin”, izgleda dakle, još uvijek implicira veću količinu neprava,² pa se, budući da i “zločini” formalnopravno predstavljaju kaznena djela kao jedinu kategoriju kaznenih djela predviđenu našim Kaznenim zakonom,³ čini da su razlozi za ovo terminološko odstupanje ponajprije simboličke naravi.

Ima li se to u vidu, nema razloga da se pojam “međunarodni zločini” ne koristi i kao viši rodni pojam za čitavu skupinu srodnih kaznenih djela. U tom smislu pojam je uostalom već poznat hrvatskoj pravnoj znanosti,⁴ iako hrvatski pravni teoretičari uglavnom općenito govore o međunarodnim kaznenim djelima. No pojmom međunarodnih kaznenih djela često se obuhvaća širi krug kaznenih djela, tj. sva kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom,⁵ pa je stoga kada se želi naglasiti da nije riječ isključivo o formalnom kriteriju, već o djelima koja veže više od međunarodnog izvora norme, bolje govoriti o međunarodnim zločinima. Teže je odgovoriti na pitanje koja kaznena djela pripadaju toj skupini i što je njihov supstrat. Oko odgovora na ta pitanja ne postoji suglasnost ni u poredbenoj, ni u domaćoj kaznenopravnoj teoriji.

Pojam “međunarodni zločin” (eng. *international crime*) postao je dijelom međunarodnog pravnog diskursa polovinom prošlog stoljeća, u kontekstu progona sustavnih i masovnih kaznenih djela počinjenih tijekom Drugog svjetskog rata. Razmatrajući implikacije proglašenja genocida međunarodnim zločinom, Lemkin je kao važno obilježje te kategorije kaznenih djela isticao priznanje potrebe za međunarodnom suradnjom u pogledu njihova kažnjavanja te činjenicu da se uz njih veže primjena univerzalnog načela. U podlozi njihove međunarodne kažnjivosti, pak, vidio je razloge humanosti i morala, tj. to što njihovo počinjenje šokira savjest čovječanstva.⁶

---

² Zločin se definira kao najteže kazneno djelo. V. <http://hjp.novi-liber.hr/> (dostupno 1.11.2012.).

³ Sl. i Horvatić, Ž.; Novoselec, P., *Kazneno pravo. Opći dio*, Zagreb 1999., str. 8.

⁴ Taj pojam uobičajeno koriste Pavišić, B.; Grozdanić, V.; Veić, P., *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, 2007., str. 410. et seq., i Degan, V. Đ.; Pavišić, B., *Međunarodno kazneno pravo*, Rijeka, 2005., str. 179. et seq., a spominju ga i Bačić, F.; Pavlović, Š., *Komentar Kaznenog zakona*, Zagreb, 2004., str. 599.

⁵ Turković, K., u: Novoselec, P. (ur.), *Posebni dio Kaznenog prava*, Zagreb, 2007, str. 102. “Hrvatski zakonodavac inkorporirao je međunarodna kaznena djela u unutarnji pravni poredak uvrštavanjem posebnih odredaba u Kazneni zakon; upravo je tome posvetio čitavu XIII. glavu Kaznenog zakona.” Tako i Bačić/Pavlović, *ibid.*, str. 597.

⁶ Lemkin, R., *The Crime of Genocide*, *American Scholar*, Vol. 15, br. 2 (1946), str. 228. Formalnije su pojam međunarodnih zločina definirala tzv. Nürnberška načela prihvaćena 1950. godine rezolucijom Opće skupštine UN-a. V. http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/draft%20articles/7_1_1950.pdf (dostupno 1.11.2012.).

Ono što se danas općenito smatra idejnom podlogom međunarodnih zločina je činjenica da oni predstavljaju napade na temeljne vrijednosti međunarodne zajednice, i to u prvom redu međunarodni mir, sigurnost i dobrobit.⁷ Upravo to daje djelu međunarodnu dimenziju i kvalificira ga kao zločin prema međunarodnom pravu. Počinjenje međunarodnih zločina povređuje svjetski poredak i cijelo čovječanstvo, pa stoga probija štit nacionalne suverenosti. Da bi bila riječ o takvom djelu, mora postojati kontekst sustavnosti ili rasprostranjenosti uporabe sile koja implicira kolektivnu aktivnost, a ona u pravilu podrazumijeva sudjelovanje države odnosno državnog aparata.⁸ Osim toga, mora biti riječ o djelu za čijom represijom postoji univerzalni interes, pa nije dovoljno da inkriminacija proizlazi iz međunarodne konvencije, jer ona imaju učinak samo na države stranke. Zato su međunarodni zločini *stricto sensu* samo ona djela koja su postala dijelom međunarodnog običajnog prava (čak se ističe *ius cogens* naravi),⁹ što međutim vodi u iscrpljujuće debate o pitanju koja djela predstavljaju dio korpusa.

Ne postoji konzistentnost ni u pogledu korištene terminologije, bilo da je riječ o hrvatskoj bilo onoj engleskog govornog područja. Neki autori razlikuju “zločine prema međunarodnom pravu” (engl. *crimes under international law*), od drugih “međunarodnih zločina” (eng. *international crimes*) prema kriteriju postojanja izravne kažnjivosti prema međunarodnom pravu, koja se veže samo uz prvu navedenu kategoriju.¹⁰ Čini se ipak kako prevladava stav da pojmove “međunarodni zločin” i “zločin prema međunarodnom pravu” treba shvatiti kao sinonime te ih razlikovati od ostalih međunarodnih kaznenih djela *sensu largo* i transnacionalnih kaznenih djela, tj. djela koja jesu predviđena međunarodnim ugovorima (tzv. *treaty crimes*), ali koja nemaju status međunarodnog zločina.¹¹

U tom smislu i u našoj se literaturi razlikuju “prava međunarodna kaznena djela”, tj. “međunarodna kaznena djela u užem smislu (*stricto sensu*)”, od “in-

---

⁷ V. preambulu Rimskog statuta, Nar. nov.- MU br. 5/01.

⁸ Werle, G., *Principles of International Criminal Law*, The Hague, 2009., str. 31.

⁹ Zimmerman, A., Article 5, Crimes within the Jurisdiction of the Court, u: Triffterer, O. (ur.), *Commentary of the Rome Statute of the International Criminal Court – Observer’s Notes*, Article by Article, München, 2008., str. 130.; Cassese, A., *International Criminal Law*, Oxford, 2008., str. 11., Pavišić et al., op.cit. (bilj. 4), str. 410.

¹⁰ U tom smislu pojam “zločin prema međunarodnom pravu” koristi Werle, op.cit. (bilj. 8), str. 42. Kod nas, upravo suprotno, Bačić/Pavlović pojam ‘kaznena djela prema međunarodnom pravu’ rabe kao oznaku druge kategorije, op.cit. (bilj. 4.), str. 599.

¹¹ Usp. Boot, M., *Genocide, Crimes Against Humanity, War Crimes. Nullum Crimen Sine Lege and the Subject Matter Jurisdiction of the International Criminal Court*, Intersentia, 2002., str. 15.; Bergsmo, M.; Triffterer, O., *Rome Statute of the International Criminal Court. Preamble* (str. 1.-14.), u: Triffterer, Commentary, str. 11., i Broomhal, B., Article 22, *Nullum crimen sine lege*, u Triffterer, Commentary, str. 727-729. Kod nas ih kao sinonime koriste Degan/Pavišić, op.cit. (bilj. 4), str. 181.

ternacionalnih delikata koji se nameću državama prihvaćanjem međunarodnih ugovora”, tj. kaznenih djela koja se međunarodnim kaznenim djelima mogu smatrati samo u širem smislu, a koja se često nazivaju i transnacionalnim kaznenim djelima.¹² Slično tome, neki autori upozoravaju na razliku između međunarodnih zločina (zločina prema općem međunarodnom pravu, *crimina juris gentium*) i ostalih međunarodnih kaznenih djela koja su države predviđele u svojim kaznenim zakonima izvršavajući time obveze iz ugovora kojih su postale stranke.¹³ Dakle, razlikovanje međunarodnih zločina od ostalih međunarodnih, internacionaliziranih ili transnacionalnih kaznenih djela prisutno je i u hrvatskoj literaturi, no određena odstupanja postoje kada je riječ o svrstavanju pojedinih kaznenih djela u jednu od dviju kategorija.

Dok jedni smatraju da se zločinima prema međunarodnom pravu mogu smatrati samo tzv. *core crimes*, tj. kaznena djela iz nadležnosti Međunarodnog kaznenog suda (genocid, ratni zločini, zločini protiv čovječnosti i agresija), drugi šire katalog djela i na kazneno djelo mučenja kao i na neke oblike međunarodnog terorizma.¹⁴ Još je spornija pravna narav kaznenih djela piratstva (morskog i zračnog razbojništva) i trgovine ljudima odnosno uspostave ropstva.¹⁵ Iako i neki hrvatski autori široko shvaćenim pojmom međunarodnih zločina obuhvaćaju i sva ta kaznena djela,¹⁶ čini se kako se međunarodnim zločinima danas nedvojbeno mogu smatrati tek četiri kaznena djela iz nadležnosti međunarodnih kaznenih sudova: genocid, zločini protiv čovječnosti, ratni zločini i agresija.¹⁷ Stoga će se i ovaj rad prvenstveno usredotočiti na novosti u uređenju tih kaznenih djela. Trgovina ljudima i uspostava ropstva, mučenje, međunarodni terorizam i s njim povezana kaznena djela mogu se smatrati međunarodnim kaznenim djelima tek u širem smislu, dok se ostala kaznena djela do sada podvođena pod taj pojam i sadržana u istoj glavi ne bi dalje trebala nazivati međunarodnim kaznenim djelima, posebice s obzirom na značajnu rekonceptualizaciju glave XIII. važećeg Kaznenog zakona.¹⁸

---

¹² Usp. Bačić/Pavlović, op.cit. (bilj. 4), str. 598.-599., i Turković, op.cit. (bilj. 5.), str. 103.

¹³ Degan/Pavišić, op.cit. (bilj. 4), str. 180.-188.

¹⁴ Usp. s jedne strane Werle, op.cit. (bilj. 8), str. 42., a s druge Cassese, op.cit. (bilj. 9), str. 12.

¹⁵ Ta kaznena djela kao teške međunarodne zločine, koji uz sebe vežu primjenu univerzalnog načela, navode The Princeton Principles on Universal Jurisdiction (čl. 2.), dok im Cassese, ibid., izričito odriče karakter međunarodnog zločina. O spornoj naravi tih djela Cryer, R.; Friman, H.; Robinson, D.; Wilmshurts, E., *An Introduction to International Criminal Law and Procedure*, Cambridge University Press, 2008., str. 6.

¹⁶ Degan/Pavišić, op.cit. (bilj. 4), str. 183.

¹⁷ Werle, op. cit. (bilj. 8), Bačić/Pavlović, op. cit. (bilj. 4), str. 598.

¹⁸ Kazneni zakon Republike Hrvatske od 19. rujna 1997., Nar. nov. 110/97, 27/98, 129/00, 51/01, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08 i 57/11.

2. MEĐUNARODNI ZLOČINI KAO KAZNENA DJELA PROTIV ČOVJEČNOSTI I LJUDSKOG DOSTOJANSTVA

Međunarodni zločini Kaznenim zakonom iz 1997. godine (dalje: KZ97) svrstani su u glavu XIII. koja nosi naziv: Kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, zajedno s nizom drugih kaznenih djela čije su inkriminacije proizašle iz međunarodnih konvencija. Štoviše, kako je navedeno u obrazloženju Prijedloga KZ97, “radi se o katalogu svih inkriminacija koje proizlaze iz međunarodnih konvencija, dakle relevantnih izvora međunarodnog kaznenog prava.”¹⁹ Drugim riječima, nastojalo se po uzoru na Model kodeksa međunarodnog kaznenog prava katalogizirati na jednom mjestu sve inkriminacije kojima se štite vrijednosti zaštićene međunarodnim pravom.²⁰

Takav pristup konceptualizaciji ove glave u našoj je literaturi uglavnom opravdano kritiziran, kako zbog raznorodnosti i međusobne sadržajne nepovezanosti obuhvaćenih kaznenih djela tako i zbog nedosljednog poštovanja deklaratorno uspostavljenog kriterija.²¹ Naime, neka kaznena djela nastala implementiranjem međunarodnih ugovora nisu uvrštena u ovu glavu iako bi prema kriteriju izvora predstavljala kaznena djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom.²² Osim toga, da je taj formalni kriterij zadržan i dalje dosljedno proveden, ova bi glava kontinuirano postajala sve veća i nepreglednija s obzirom na sve intenzivniju suradnju država na polju kaznenog prava i porast “zakonodavne” aktivnosti raznih međunarodnih tijela.²³ Zbog toga, bi došlo do daljnjeg neopravdanog izdvajanja brojnih kaznenih djela iz glava kojima prirodno pripadaju s obzirom na dominantno zaštićeno pravno dobro, čime bi se dodatno otežalo pravilno sustavno tumačenje Kaznenog zakona. Konačno, valja istaknuti i da takav pristup strukturnom rasporedu kaznenih djela nije prisutan u drugim pravnim sustavima.²⁴

---

¹⁹ Prema: Horvatić, Ž., *Novo hrvatsko kazneno zakonodavstvo*, Zagreb, 1997., str. 375. Pri tome je zanemareno kako je kod međunarodnih zločina dominantan njihov običajnopравни karakter.

²⁰ Ibid.

²¹ Za sažetak kritika v. Turković, op. cit. (bilj. 5), str. 102. O tome i Novoselec, op. cit. (bilj. 5), str. XVI.

²² Bačić, op. cit. (bilj. 4), str. 602.

²³ Kao recentniji primjer v. (istambulsku) Konvenciju Vijeća Europe o prevenciji i suzbijanju nasilja nad ženama i obiteljskog nasilja (<http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/210.htm>) koja od država članica zahtijeva inkriminiranje spolnog sakaćenja, nametljivog ponašanja i prisilnog sklapanja braka. Iako Hrvatska nije još ratificirala tu konvenciju, novi Kazneni zakon uvodi i ta kaznena djela.

²⁴ Prema saznanjima Bačić/Pavlović, op.cit. (bilj. 4), str. 593.

Stoga ne čudi što novi Kazneni zakon (dalje: KZ)²⁵ odustaje od dosadašnjeg strogo formalističkog kriterija i međunarodne zločine obuhvaća novom glavom koja nosi naziv: Kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva. Nova glava otvara posebni dio Kaznenog zakona i time i simbolički izražava težinu u njoj sadržanih kaznenih djela. U tom smislu hrvatski je zakonodavac slijedio slovenski Kazenski zakon koji kao prvu glavu u posebnom dijelu uređuje “kazniva dejanja zoper človečnost”, a taj je zakon očito predstavljao uzor i u osmišljavanju koncepta i sadržaja nove glave IX. našeg Kaznenog zakona.²⁶

Strukturni pristup pravnoj regulaciji međunarodnih zločina razlikuje se među državama. Noviji trend, nastao ponajprije zbog implementacije Rimskog statuta (dalje: RS), jest izdvajanje međunarodnih zločina (*stricto sensu*) u zasebni zakon,²⁷ a to su učinile čak i neke države koje su prije inkriminirale međunarodne zločine svojim kaznenim zakonima.²⁸ S obzirom na specifičnost ove materije, njezino izdvajanje ima smisla prvenstveno zbog nomotehničkih razloga, ali i zbog jasnoće, preglednosti i lakše primjenjivosti pravila.²⁹ Naime, zbog osebujnog razvitka, formulacije zakonskih opisa međunarodnih zločina uglavnom su duge i nepregledne s nizom nabiranja, pa stilski i terminološki narušavaju koherentnost nacionalnog kaznenopravnog sustava. Osim toga, u velikoj mjeri riječ je o neovisnom korpusu pravnih pravila koji uređuje specifične odnose, pa se kroz sporedno zakonodavstvo može bolje obuhvatiti i izraziti specifično nepravo tih zločina.³⁰

---

²⁵ Kazneni zakon Republike Hrvatske od 21. listopada 2011., Nar. nov. 125/11.

²⁶ Uradni list RS 55/08 od 20. 5. 2008. Iako neka manja odstupanja postoje, lista i redoslijed kaznenih djela u relevantnim glavama obaju kaznenih zakona u glavnim se crtama podudaraju.

²⁷ Iako RS ne zahtijeva od država implementaciju međunarodnih zločina, već prvenstveno omogućavanje suradnje, ima li se u vidu preambula Statuta koja podsjeća na “dužnost svake države da primijeni svoju sudbenost na osobe koje su odgovorne za međunarodne zločine,” ne čudi što su mnoge države uskladile svoja zakonodavstva. V. novozelandski Zakon o međunarodnim zločinima i Međunarodnom kaznenom sudu (*International Crimes and International Criminal Court Act*) iz 2000. godine, www.legislation.govt.nz, kao i Zakon o Međunarodnom kaznenom sudu (*International Criminal Court Act*) Ujedinjenog Kraljevstva iz 2001. godine, www.opsi.gov.uk/acts/ (sve dostupno 25.10.2012.).

²⁸ V. njemački *Völkerstrafgesetzbuch* (dalje: VStGB) iz 2002. godine, www.gesetze-im-internet.de (dostupan 25.10.2012.).

²⁹ Tako u kontekstu posebnog njemačkog zakonodavstva i Kaul, H.-P., Mlitzke, A., Wirth, S., *International Criminal Law in Germany, The Drafts of the International Crimes Code and the Rome Statute Implementation Act*, str. 4. (dostupno na <http://www.iccnw.org/documents/Comments%20on%20ICCode%20and%20E41.pdf> 27.10.2012.). Ti autori spominju i didaktičke razloge, navodeći da je takav *lex specialis* lakše koristiti u edukaciji vojnika koji moraju biti upoznati s međunarodnim kaznenim pravom.

³⁰ Posljednji razlog navodi i vladino obrazloženje uz nacrt njemačkog VStGB-a, BMJ, Referat II A 5 – Sa od 28. prosinca 2001., str. 23.

Ipak, naš je zakonodavac odlučio slijediti dugogodišnju tradiciju i zadržati inkriminacije međunarodnih zločina u Kaznenom zakonu. Novi KZ općenito, čini se, teži većoj sveobuhvatnosti, pa je u skladu s tom tendencijom vjerojatno imalo smisla zadržati i najteža kaznena djela.³¹ Povrh toga, zajedničkom regulacijom međunarodnih zločina s međunarodnim kaznenim djelima u širem smislu (terorizmom, mučenjem, ropstvom i trgovinom ljudima) jasnije se izražava srodnost tih kategorija kaznenih djela i neki slični učinci.

Naziv glave, međutim, podložan je kritici. Iako je ljudsko dostojanstvo nesumnjivo važno ljudsko pravo, koje u nekim zemljama izrijeком uživa i ustavnopravni status,³² upitna je opravdanost posebnog isticanja tog pravnog dobra samo kada je riječ o ovoj glavi. Naime, ne može se poreći da i mnoga druga kaznena djela, kao što su primjerice silovanje i teško ubojstvo, izravno vrijeđaju ljudsko dostojanstvo žrtve. S obzirom na to da se međunarodni zločini često označavaju kao kaznena djela koja povređuju čovječnost kao takvu (njem. *die Menschheit als solche trifft*),³³ zakonodavac je vjerojatno htio istaknuti da glava sadržava i neka kaznena djela koja se ne mogu smatrati međunarodnim zločinima, čak ni u najširem smislu (prvenstveno trgovanje dijelovima ljudskog tijela i ljudskim zamecima iz čl. 107., kloniranje i promjena ljudskog genoma iz čl. 108. te zabrana miješanja ljudskih spolnih stanica sa životinjskim iz čl. 109. KZ-a). Ima li se u vidu narav istaknutih kaznenih djela, čini se da pojam ljudskog dostojanstva u nazivu ove glave ne označava ljudsko dostojanstvo individualne žrtve, već dostojanstvo čitavog ljudskog roda. Osim toga, ljudsko dostojanstvo jedna je od ključnih vrijednosti naglašena u kontekstu bioetike,³⁴ a neka kaznena djela sadržana u ovoj glavi KZ-a rađena su upravo slijedom Konvencije o zaštiti ljudskih prava i dostojanstva ljudskog bića u pogledu primjene biologije i medicine i Protokola uz Konvenciju.³⁵ Pa ipak, budući da pojam ljudskog dostojanstva ima i šire značenje te se veže i uz trgovinu ljudima, mučenje, ali i međunarodne zločine općenito,³⁶ možda

³¹ Novi KZ inkorporira i mnoga kaznena djela prije uređena posebnim zakonodavstvom, kao što su primjerice kaznena djela protiv tržišta kapitala. V. prijelazne i završne odredbe KZ-a.

³² V. čl. 1. njemačkog Ustava/Temeljnog zakona (njem. *Grundgesetz*), dostupan 26.10.2012. na http://www.bundestag.de/bundestag/aufgaben/rechtsgrundlagen/grundgesetz/gg_01.html

³³ Ambos, K., *Internationales Strafrecht (Strafanwendungsrecht – Völkerstrafrecht – Europäisches Strafrecht)*, Verlag C.H. Beck, München, 2008., str. 95.

³⁴ V. primjerice Univerzalnu deklaraciju o bioetici i ljudskim pravima, dostupnu 1.11.2012. na <http://www.unesco.org/new/en/social-and-human-sciences/themes/bioethics/bioethics-and-human-rights/>

³⁵ V. Nar.nov.– MU, 13/03. i Vlada Republike Hrvatske, Konačni prijedlog Kaznenog zakona s obrazloženjem, Zagreb, listopad 2011. (dalje: *Obrazloženje 2011*).

³⁶ O značenju pojma u međunarodnom kaznenom pravu više u: J. Benton Heath, *Human Dignity at Trial: Hard Cases and Broad Concepts in International Criminal Law*, *George Washington International Law Review* 45 (2013), nacrt dostupan na http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2041313 (26.10.2012).

bi bilo bolje da je zakonodavac i u tom segmentu slijedio slovenski uzor i kao dominantni zaštitni objekt istaknuo samo čovječnost.

3. NOVOSTI U UREĐENJU POJEDINIH MEĐUNARODNIH ZLOČINA

Iako novi KZ ne dovodi do revolucionarnog zaokreta u pravnom uređenju međunarodnih zločina, tim se zakonom uvodi niz zanimljivih novina vrijednih pažnje. No prije njihove analize u kontekstu svakog pojedinog djela slijedi nekoliko općenitih napomena. Sva četiri međunarodna zločina zadržana su u istom slijedu, a u istoj glavi s njima su, kao i do sada, zadržane i neke odredbe koje bi se po svojoj naravi mogle smatrati odredbama općeg dijela (u jednom segmentu riječ je zapovjednoj odgovornosti, čl. 96. st. 1. KZ-a, te o pripremanju kaznenih djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom, čl. 103. KZ-a). Sve promjene u uređenju međunarodnih zločina mogu se svesti na zajednički nazivnik daljnjeg usklađivanja s međunarodnim pravom, s ciljem da se u što je moguće većoj mjeri izbjegne različito definiranje međunarodnih zločina na međunarodnoj i nacionalnoj razini. To je načelno pohvalna intencija zakonodavca, između ostalog i zato što ta kaznena djela vežu uz sebe mogućnost primjene univerzalnog načela, a univerzalnu jurisdikciju opravdano je vršiti samo kada je riječ o onim kaznenim djelima čije su inkriminacije nedvojbeno postale dijelom međunarodnog običajnog prava.³⁷ Osim toga, novim KZ-om korigirane se neke prijašnje nedosljednosti izričaja te su radi preglednosti mnogi modaliteti počinjenja tih djela razdvojeni u zasebne alineje.

Prvo kazneno djelo u ovoj glavi i prvo kazneno djelo u posebnom dijelu novog KZ-a prema mnogima je i najteže kazneno djelo uopće – **genocid (čl. 88. KZ-a)**.³⁸ Razlog karakterizacije genocida kao “zločina nad zločinima”, usprkos tome što prema međunarodnom pravu formalno ne postoji hijerarhijski odnos među međunarodnim zločinima,³⁹ leži u činjenici što žrtve genocida nisu samo poje-

---

³⁷ O tome više *infra*.

³⁸ Usp. Ambos, op. cit. (bilj. 33), str. 188, bilješka 498, i Wade, M.L., The Criminal Law between Truth and Justice, International Criminal Justice Review, VI. 19, No. 2, 2009, str. 151. Stav je izražen i u hrvatskoj pravnoj znanosti. Bačić/Pavlović, op. cit. (bilj. 4), str. 604., navode da je genocid “zločin najtežeg ranga i vrste”.

³⁹ V. presudu Žalbenog vijeća u predmetu Kayishema and Ruzindana (ICTR-95-1-A) od 1. srpnja 2001., par. 367., kojom je Međunarodni kazneni sud za Ruandu odstupio od prijašnjeg shvaćanja Raspravnog vijeća u predmetu Kambanda (ICTR 97-23-S) od 4. rujna 1998., par. 14. i 16., da su ratni zločini blaže kazneno djelo od zločina protiv čovječnosti i genocida. Međutim, svojim su izričajem međunarodni tribunali i dalje kontinuirano naglašavali posebnu narav genocida koji se od drugih zločina izdvaja po tome što je “posebno sramotan i zaslužuje posebnu osudu.” V. par. 36. presude u predmetu Krstić (IT-98-33-A) od 19. travnja 2004.

dinci, već čitave skupine ljudi određene po nacionalnom, vjerskom, rasnom ili etničkom ključu. Iako se to tumačenje donekle kosi s liberalnim teorijama, koje u središte stavljaju pojedinca i njegova prava, ono je u skladu i s javnom percepcijom genocida kao i s ekspresivnim teorijama prava koje promatraju ne samo željene učinke pravnih normi već i značenje koje normama pridaju njihovi adresati.⁴⁰ Status genocida kao najtežeg međunarodnog zločina u hrvatskom pravu ogleda se i u zapriječenoj kazni zatvora od najmanje deset godina, jer kod drugih međunarodnih zločina najmanja propisana kazna iznosi pet godina zatvora.⁴¹

Što se same definicije djela tiče, prije svega novi KZ usklađuje izričaj i hrvatski prijevod s čl. 2. Konvencije o sprječavanju i kažnjavanju genocida (dalje: Konvencija)⁴² ne mijenjajući pritom značenje teksta. Tako umjesto prijašnjeg opisa drugog modaliteta počinjenja na način “da im se nanose teške tjelesne ozljede, ili da im se teško narušava tjelesno ili duševno zdravlje”, novi KZ govori samo o nanošenju teških tjelesnih ozljeda ili teškom narušenju zdravlja, bez specificiranja je li riječ o tjelesnom ili o duševnom zdravlju što nije bilo potrebno “jer se pojam zdravlja jednako odnosi i na tjelesno i na duševno zdravlje”.⁴³ Nadalje, u *chapeau* definicije dodano je kako se uništenje odnosi na skupinu “kao takvu” kako bi se u skladu s tekstom Konvencije istaknulo da počinitelj postupa s ciljem uništenja skupine kao zasebne zajednice, a ne samo pojedinaca zbog njihove pripadnosti određenoj skupini.⁴⁴ Valja ipak spomenuti da se u dijelu teorije i u praksi nekih sudova pojavilo shvaćanje da riječi “kao takva” upućuju na to da je dovoljno da počinitelj genocida teži uništenju skupine kao društvene zajednice, tj. kao kohezivne grupacije, a nije nužno da ide za fizičkim ili biološkim uništenjem skupine.⁴⁵ Takvo ekstenzivno tumačenje namjere uništenja nije, međutim, prevladalo na međunarodnoj razini.⁴⁶

⁴⁰ V. Amann, D.M., Group Menality, Expressivism and Genocide, *International Criminal Law Review*, 2:93-143, 2002., str. 124. et seq. Sl. i Ratner, S. R., Can We Compare Evils? The Enduring Debate on Genocide and Crimes Against Humanity, 6 *Wash. U. Global Stud. L. Rev.* 583, str. 585.-586.

⁴¹ Ipak, po tom se kriteriju ne bi moglo reći da je genocid najteže kazneno djelo uopće. Naime, isti kazneni okvir vezan je i uz kazneno djelo teškog ubojstva (čl. 111. KZ 2013) i neke oblike terorizma (čl. 97. KZ 2013)

⁴² *Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide*, 1948 <http://www.un-documents.net/cppegc.htm> (dostupno 1. 11.2012.).

⁴³ Obrazloženje 2011.

⁴⁴ Tako ovu formulaciju tumače mnogi autori. Usp. Kreß, C., u: Lagodny, O., *Münchener Kommentar. Strafgesetzbuch. Nebenstrafrecht III. Völkerstrafgesetzbuch*, München, 2009., str. 565., rub.br. 90, i Quigley, J., *The Genocide Convention, An International Law Analysis*, Ashgate, 2006, str. 123.

⁴⁵ Usp. BVerfG, *Beschl. v. 12 Dezember 2000-BvR 1290/99*, NJW 2001, 1848 (1851), Ambos, op.cit. (bilj. 33), str. 221., rub. br. 166.

⁴⁶ No prema presudi ESLJP u predmetu Jorgić protiv Njemačke (Application no. 74613/01) od 12. srpnja 2007. takvim ekstenzivnim tumačenjem njemački sudovi nisu prekršili načelo zakonitosti.

Prema čl. 88. KZ-a kao i prema važećem tekstu čl. 156. KZ97 zadržan je plural pri opisivanju žrtvi pojedinih genocidnih radnji, u skladu s tekstom Konvencije koja govori o skupini ili članovima skupine u množini. Međutim, treba upozoriti da je u međunarodnom pravu prevladalo shvaćanje prema kojem je genocid formalno dovršen već poduzimanjem neke genocidne radnje protiv samo jednog pripadnika skupine, a to je eksplicitno rečeno i u obilježjima kaznenih djela uz RS (dalje: OKD).⁴⁷ To je stajalište, izgleda, zauzeto i u hrvatskoj sudskoj praksi, pa je tako osječki Županijski sud istaknuo da je dovoljno navesti samo jednu radnju okrivljenika počinjenu protiv samo jedne osobe pod uvjetom da je okrivljenik postupao s namjerom uništenja skupine ili njezina dijela.⁴⁸

Novi KZ zadržava i jednu specifičnost hrvatskog pravnog uređenja; počiniteljem se smatra ne samo onaj tko poduzme neke od navedenih radnji već i onaj tko ih naredi.⁴⁹ Na taj način, samim izdavanjem naredbe djelo je u formalnom smislu dovršeno, čak i ako osobe kojima je zapovijed upućena po njoj ne postupe. Na taj se način odstupa od akcesornosti poticanja i onemogućuje ublažavanje kazne na temelju instituta neuspjelog poticanja (kažnjavanje za pokušaj). Odstupa se i od RS-a, prema kojem se naređivanje čak i kada je dovelo do počinjena djela ne smatra oblikom počiniteljstva (prema čl. 25. st. 3. t. a), već se navodi kao oblik poticanja (čl. 25. st. 3. t. b). No pritom mora biti riječ o osobi sa stvarnom vlašću zapovijedanja. Naredbodavci će u pravilu biti osobe na višem položaju u državnoj ili vojnoj hijerarhiji, što im omogućuje da daju naredbe i provode takve akcije.⁵⁰ Novi KZ ipak uvodi promjene u nomenklaturi te stavlja naglasak na neposrednog počinitelja, čija je odgovornost predviđena čl. 88. st. 1. KZ-a, dok se stavkom 2. ista kazna propisuje i za osobu koja zapovijedi počinjenja genocida.⁵¹

Možda je najznačajnija novost odustajanje od inkriminiranja “prisilnog raseljavanja pučanstva” kao jednog od mogućih modaliteta počinjenja genocida. To je u skladu i s tekstom Konvencije i sa stajalištem zauzetim u praksi međunarodnih sudova da prisilno raseljavanje stanovništva, poznatije pod nazivom “etničko čišćenje”, samo za sebe ne može predstavljati radnju počinjenja

---

⁴⁷ V. primjerice presude raspravnih vijeća u predmetu Gacumbitsi (ICTR-01-64) od 17. lipnja 2004. i Muvunyi (ICTR-2000-55) od 12. rujna 2006.

⁴⁸ Presuda Županijskog suda u Osijeku, K 64/97-53 od 25. lipnja 1997.

⁴⁹ Isti model, preuzet iz bivšeg jugoslavenskog Kaznenog zakona, slijede i susjedne države. V. čl. 370. Krivičnog zakona Republike Srbije, čl. 100. slovenskog Kazenskog zakona te čl. 171. Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine. Zanimljivo je primijetiti da se ista konstrukcija nalazi i u čl. 137. Kaznenog zakona Obale Bjelokosti, www.preventgenocide.org/fr/droit/codes/cotedivoire.htm (dostupno 29.10.2012.).

⁵⁰ Bačić/Pavlović, op. cit. (bilj. 4), str. 607., i Turković, op. cit. (bilj. 5), str. 107.

⁵¹ Dosadašnji tekst je glasio: “Tko ... zapovijedi da se članovi skupine ubijaju...ili tko ... počinji neko od navedenih djela.”

u smislu Konvencije.⁵² Međutim, to ne znači da je prisilno raseljavanje dekriminalizirano. Prije svega, različiti pojavnici oblici i metode etničkog čišćenja pod određenim će se uvjetima moći podvesti pod neke druge genocidne radnje, kao primjerice nanošenje teških duševnih boli, tj. teško narušenje zdravlja, pa će, ako su poduzeti s ciljem uništenja neke skupine, moći biti kvalificirani kao genocid.⁵³ Osim toga, prisilno preseljavanje pučanstva ostat će kažnjivo u okviru ratnih zločina te zločina protiv čovječnosti, “koje nismo imali u našem kaznenom zakonodavstvu u vrijeme kad je uvedeno kazneno djelo genocida, pa je to možda i jedan od razloga zašto je ovaj modus počinjenja bio uvršten u kazneno djelo genocida”.⁵⁴

Radna skupina razmatrala je mogućnost širenja skupina prema kojima se genocid može počinuti na socijalne i političke skupine, kao što to čine neke države. No budući da Konvencija o genocidu, statuti međunarodnih *ad hoc* tribunala, kao ni RS stalnog Međunarodnog kaznenog suda (dalje: MKS) to ne čine, odlučilo se ostati na skupinama koje se spominju u samoj Konvenciji.⁵⁵

S druge strane, znatno je proširena zona kažnjivosti inkriminiranjem izravnog i javnog poticanja na genocid (čl. 88. st. 3. KZ-a) u skladu s čl. 3. Konvencije. Time je zatvorena praznina nastala stupanjem na snagu KZ97, jer taj zakon nije preuzeo raniju odredbu kojom je eksplicitno inkriminirano neposredno i javno poticanje na genocid.⁵⁶ Iako su se i do sada neki oblici genocidno-huškačkog govora mogli podvoditi pod kazneno djelo rasne i druge diskriminacije iz čl. 173. st. 3. i 4. KZ97, to rješenje nije bilo najsretnije, kako zbog visine predviđene kazne (do tri godine zatvora) tako i zbog činjenice što poticanje na genocid ne mora biti izraženo u obliku ideja kojima se izražava nadmoć ili podčinjenost, niti kroz umanjenje, opravdavanje ili poricanje već počinjenog djela genocida, što je nužno prema čl. 174. KZ97. Osim toga, poticanje kao oblik govora mržnje prema Konvenciji mora biti ne samo javno nego i neposredno, a neposrednost nije obilježje kaznenog djela rasne i druge

⁵² V. par. 190. presude Međunarodnog suda pravde od 26.2.2007., *Case Concerning the Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)*.

⁵³ Više u: Munivrana Vajda, M., *Etničko čišćenje kao oblik genocida?! Hrvatsko zakonodavstvo i praksa u svjetlu međunarodnih izvora*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu 61(6), str. 1921.-1948. (2011.).

⁵⁴ *Obrazloženje 2011.* Ipak treba reći da je niz država u svoja zakonodavstva inkorporirao prisilno preseljavanje stanovništva kao oblik genocida. Munivrana Vajda, *ibid.*

⁵⁵ Pritom valja podvrći kritici obrazloženje da druge skupine nisu uvrštene zbog svog promjenljivog karaktera (*Obrazloženje 2011.*), budući da i nacionalne i vjerske skupine danas karakterizira sve veća mobilnost. Bolje obrazloženje je to da su Konvencijom zaštićene skupine u kojima se pripadnost načelno stječe i prenosi rođenjem, zbog čega su kao genocidne radnje predviđene i mjere kojima je cilj spriječiti rađanje unutar skupine te prisilno preseljavanje djece.

⁵⁶ V. čl. 123. st. 4. Osnovnog krivičnog zakona Republike Hrvatske, pročišćeni tekst, *Nar. nov.* 31/93.

diskriminacije. Uvjet neposrednosti smatra se ispunjenim kada je poticanje usmjereno prema specifičnom provociranju drugih da počine kazneno djelo, a treba ga procjenjivati u svjetlu kulturnog i lingvističkog konteksta.⁵⁷ Neki autori smatrali su da je kažnjivost neposrednog i javnog poticanja postojala i do sada na temelju opće odredbe o poticanju,⁵⁸ ali poticanjem kao oblikom sudioništva inkriminirano je poticanje određene osobe, dok je ovdje riječ o poticanju neodređenog kruga osoba. S obzirom na to da je neposredno i javno poticanje formulirano kao formalni delikt, tj. kazneno djelo apstraktnog ugrožavanja, za njega je propisana i blaža kazna, od jedne do deset godina zatvora.

Hrvatska je jedna od malobrojnih država koja je i prije najnovijih promjena na međunarodnoj razini nastalih zbog usvajanja Rezolucije RC/Res6 u lipnju 2010. godine⁵⁹ svojim kaznenim zakonom inkriminirala vođenje agresivnog rata (agresivni rat, čl. 157. KZ97).⁶⁰ Novi KZ zadržava ovo kazneno djelo, no mijenja njegov naziv u **zločin agresije (čl. 89. KZ)**, a mijenja i nadopunjuje i obilježja djela, sve kako bi se hrvatsko zakonodavstvo uskladilo s međunarodnim standardima. To nije bilo nužno jer, kako je već rečeno, RS ne traži od država članica implementiranje međunarodnih zločina.⁶¹ Povrh toga, interpretativnom izjavom uz navedenu rezoluciju države su eksplicitno izrazile stav da dopune RS nastale definiranjem zločina agresije ne treba tumačiti kao osnovu "za pravo ili obvezu vršenja nacionalne jurisdikcije u pogledu čina agresije počinjene od strane druge države."⁶² Hrvatski je zakonodavac, usprkos njezinoj minimalnoj praktičnoj vrijednosti,⁶³ ipak odlučio zadržati tu inkriminaciju te iskoristiti priliku donošenja novog Kaznenog zakona da uskladi definiciju agresije, kao i ostalih međunarodnih zločina, sa RS MKS-om.

Novi KZ tako, sukladno čl. 8 bis RS-a, uvodi jasnije razlikovanje između individualnog zločina agresije i kolektivnog, tj. državnog čina agresije koji mora biti izvršen da bi postojala kaznena odgovornost prema čl. 89. st. 1. i

---

⁵⁷ Pojedini govor može se smatrati neposrednim u jednoj sredini, ali ne i u drugoj, što ovisi o publici kojoj je upućen. Par. 556.-558. presude Raspravnog vijeća u predmetu Akayesu.

⁵⁸ Usp. Tripalo, D., Genocid, ratni zločin protiv civilnog pučanstva, uništavanje kulturnih dobara i objekata u kojima se nalaze kulturna dobra, Kazneni zakon u praktičnoj primjeni, Organizator, Zagreb, 2004., str. 6., i Obrazloženje 2011.

⁵⁹ V. Rezoluciju od 11. lipnja 2010. i čl. 8. bis kojom se mijenja RS i dodaje definicija zločina agresije.

⁶⁰ Usp. Horvatić, op. cit. (bilj.19), str. 380.-381., i B. Van Schaack, Par in Parem Imperium Non Habet. Complementarity and the Crime of Aggression, *Journal of International Criminal Justice* 10 (2012.), str. 134.

⁶¹ Štoviše, ni sam Međunarodni kazneni sud neće moći pokretati postupak za ovo kazneno djelo barem do 2017. godine, a upitno je hoće li i onda države stranke na to pristati (15 bis. RS-a).

⁶² V. Aneks III uz rezoluciju RC/Res. 6.

⁶³ U bazi presuda Vrhovnog suda nije dostupna nijedna presuda za ovo kazneno djelo.

2. KZ-a. Pritom novi zakon napušta terminologiju agresivnog rata, ne samo u nazivu već i u zakonskom opisu djela, te govori o činu agresije (engl. *act of aggression*), vjerojatno kako bi se jače naglasilo da o činu agresije može biti riječ neovisno o tome je li prethodno objavljen rat ili ne. Stavak 4. precizno definira što se sve može smatrati činom agresije po uzoru na čl. 8 bis st. 2. RS-a odnosno istovjetan tekst Rezolucije Opće skupštine UN-a 3314 (XXIX) od 14. prosinca 1974.⁶⁴ Neki smatraju da su oblici čina agresije u čl. 8 bis st. 2. RS-a navedeni taksativno,⁶⁵ pa bi se to moglo zaključiti i u pogledu istovjetnog teksta hrvatskog zakona. Međutim, na suprotno navodi gramatičko i teleološko tumačenje kako teksta RS-a tako i čl. 89. st. 1. KZ-a koji, kao i KZ97, uz navođenje pojedinih oblika agresije općenito definira čin agresije kao upotrebu “oružanih snaga jedne države protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti druge države”. Uz to, čl. 89. st. 1. KZ-a uvodi generalnu klauzulu prema kojoj se činom agresije smatra i upotreba oružanih snaga na bilo koji drugi način protivan Povelji UN-a. U svakom slučaju, čin agresije mora “po svom karakteru, težini i razmjeru predstavljati (očito) kršenje Povelje UN-a”.⁶⁶

Nadalje, prema članku 89. KZ-a, djelo iz stavka 1. više nije koncipirano kao *delictum communitum* (“Tko...poduzme agresivni rat...”), već ga može počiniti samo osoba koja ima “stvarnu moć nadzirati ili upravljati političkim ili vojnim djelovanjem države.” I samo Obrazloženje 2011 spominje suženje kruga mogućih počinitelja kao novost u uređenju zločina agresije, iako treba spomenuti da su neki naši autori i prije isticali da ovo djelo mogu počiniti samo najviši vojni i politički dužnosnici budući da samo oni imaju stvarnu mogućnost da svojim djelovanjem pokrenu vojne snage svoje zemlje protiv druge države.⁶⁷ No relevantnost pitanja ograničava li uistinu čl. 89. st. 1. KZ-a

⁶⁴ Pojedini oblici agresivnog rata bili su opisani u zakonskom tekstu i prije (čl. 157. st. 1. KZ97), i to jasno po uzoru na navedenu rezoluciju Opće skupštine, ali ne doslovce kao sada. Osim toga, potpuno su izostali opisi dvaju modaliteta ostvarenja čina agresije (sada navedeni u čl. 89. st. 4. t. 5. i 6. KZ-a).

⁶⁵ Ambos, K., *The Crime of Aggression after Kampala*, German Yearbook of International Law 53(2010.), str. 487., koji upozorava na to da bi drugačije tumačenje bilo protivno načelu određenosti kao važnom aspektu načela zakonitosti.

⁶⁶ Riječ “očito” vjerojatno je omaškom ispala iz teksta Konačnog prijedloga Kaznenog zakona, jer bez nje drugi dio rečenice ne bi imao smisla. Čl. 22. Nacrta prijedloga zakona o izmjenama i dopunama Kaznenog zakona (Ministarstva pravosuđa), Zagreb, listopad 2012., predlaže njezino umetanje. Istim je nacrtom predložen ispravak još nekoliko pogrešaka nastalih pri prijevodu pojedinih čina agresije zbog kojih je njihovo značenje nejasno ili odstupa od teksta RS-a, ali ne i otklanjanje nejasnoća u pogledu opće definicije čina agresije. Naime, za razliku od čl. 8 bis, prema hrvatskom tekstu nije posve jasno da se zahtjev težine djela (engl. *gravity threshold*) odnosi i na upotrebu oružanih snaga, a ne samo na modalitete počinjenja obuhvaćene generalnom klauzulom.

⁶⁷ Bačić/Pavlović, op. cit. (bilj. 4), str. 611.

krug potencijalnih počinitelja ovog kaznenog djela u odnosu prema čl. 157. st. 1. KZ97 gubi se zbog toga što i novi KZ zadržava rješenje iz čl. 157. st. 3. KZ97 prema kojem za zločin agresije odgovaraju ne samo oni koji zapovjede djelovanje oružanih snaga jedne države protiv suvereniteta, teritorijalne cjelovitosti ili političke neovisnosti druge države već i oni koji u takvom djelovanju oružanih snaga sudjeluju (čl. 89. st. 2. KZ-a).⁶⁸ Drugim riječima, iako to niti RS,⁶⁹ a – mnogi smatraju – ni međunarodno običajno pravo ne predviđaju, u Republici Hrvatskoj za zločin agresije mogu odgovarati i obični vojnici, čime je kažnjivost u usporedbi s međunarodnim pravom znatno proširena.⁷⁰ Zakonodavac je vjerojatno imao u vidu činjenicu da ni u međunarodnom pravu zapovijed nadređenog načelno ne oslobađa podređenog kaznene odgovornosti, pa je odlučio slijediti strukturu drugih međunarodnih zločina u hrvatskom zakonodavstvu, kao i tradiciju inkriminiranja podređenih osoba koje sudjeluju pri njihovu počinjenju i bez čijeg djelovanja zločin agresije ne bi mogao biti počinjen. Kod tog kaznenog djela, dakle, naš zakon u osnovi kao i kod ostalih međunarodnih zločina predviđa odgovornost kako za zapovijedanje tako i za neposredno počinjenje. No za razliku od drugih međunarodnih zločina, kod zločina agresije odgovornost vojnog i političkog vodstva na temelju čl. 89. st. 1. KZ-a ne nastaje već samim izdavanjem relevantne zapovijedi, već tek kad na temelju nje dođe do ostvarenja čina agresije.

Novi KZ zadržava još jednu specifičnost hrvatskog zakonodavstva, a to je odgovornost za poticanje na poduzimanje agresije, s tim da, u skladu s analognom odredbom o genocidu, čl. 89. st. 3. KZ-a specificira da je kažnjivo “izravno i javno” poticanje na zločin agresije.⁷¹ Taj oblik odgovornosti nije predviđen Rezolucijom RC/Res6 i RS-om, ali njegovo je sankcioniranje opravdano zbog (apstraktne) opasnosti ratnohuškačke propagande koja može stvoriti plodno tlo za vođenje agresivnog rata. Osim toga, tom se odredbom daje kaznenopravna zaštita ustavnoj odredbi kojom se zabranjuje svako pozivanje ili poticanje na

---

⁶⁸ Ova je odredba samo donekle pojednostavnjena u odnosu prema čl. 157. st. 3. KZ97. Razlika se ogleda i u predviđenoj kazni koja je prema novom KZ-u znatno niža (3-15 godina zatvora, umjesto najmanje pet godina ili kazne dugotrajnog zatvora) kada je riječ o običnim vojnicima, tj. o osobama koje ne pripadaju vojnom i političkom vodstvu države. Ipak, upitno je treba li uopće predvidjeti kažnjivost ove kategorije osoba.

⁶⁹ Štoviše, rezolucijom dodani čl. 25. st. 3 bis RS-a navodi da se i u tom stavku predviđeni oblici odgovornosti mogu primjenjivati samo na osobe koje imaju stvarnu moć nadzirati ili upravljati političkim ili vojnim djelovanjem države.

⁷⁰ Kritički o tome Degan, V. Đ., *Odgovornost za zločin agresije u svim njezinim vidovima*, *Rad HAZU* 48=510(2011), 280.

⁷¹ Stoga i pojmove “izravno” i “javno” valja tumačiti sukladno već bogatoj jurisprudenciji vezanoj uz kazneno djelo izravnog i javnog poticanja na počinjenje genocida. Time su otklonjene dosadašnje nedoumice oko pitanja u čemu se sastoji pozivanje, a u čemu poticanje (o njima Bačić/Pavlović, op. cit. (bilj. 4), str. 611.).

rat,⁷² kao i zabrani svake ratne propagande prema Međunarodnom paktu o građanskim i političkim pravima.⁷³ Ipak, treba voditi računa da taj oblik odgovornosti, kao i onaj opisan u prethodnom paragrafu, ne predstavlja zločin prema međunarodnom (običajnom) pravu.

Zločin protiv čovječnosti (čl. 90. KZ-a) u hrvatsko je kazneno zakonodavstvo implementiran relativno kasno, tek 2004. godine (čl. 157.a KZ97), dakle nakon stupanja na snagu RS-a,⁷⁴ pa ne čudi da novi KZ ne donosi značajne promjene. Izmjene se prvenstveno odnose na jezično i stilsko usklađenje s čl. 7. RS-a te na već prije (u kontekstu zločina genocida) detaljnije opisanu tehniku definiranja odgovornosti za ovo kazneno djelo prema kojoj se polazi od odgovornosti (neposrednog) počinitelja (čl. 90. st. 1. KZ-a), a potom definira odgovornost zapovjednika za puko izdavanje naredbe (čl. 90. st. 2. KZ-a). Što se stilskih izmjena tiče, one su kod tog kaznenog djela, kao i kod ratnih zločina (o čemu će još biti riječi *infra*), uistinu bile nužne zbog nepreglednosti zakonskog opisa i nabiranja velikog broja modaliteta počinjenja. Pritom se postavilo pitanje treba li slijediti zakonodavnu tehniku čl. 7. RS-a (preuzetu primjerice i člankom 172. Krivičnog zakona BiH) koji pobliže definira značenje pojedinih radnji počinjenja u zasebnom, 2. stavku, ili zadržati postojeći pristup, uz već spomenuto razdvajanje teksta u alineje, i pojasniti sadržaj svakog modaliteta počinjenja neposredno uz njegovo navođenje.⁷⁵ Radna skupina odlučila se za drugonavedeni pristup, iako s obzirom na (nepotrebno) zadržanu blanketnu dispoziciju možda uopće nije bilo potrebno pobliže opisivati svaki od navedenih modaliteta počinjenja.

Na ovom mjestu nije potrebno detaljno analizirati sve promjene učinjene radi ujednačavanja terminologije unutar samog KZ-a⁷⁶ ili dosljednijeg praćenja teksta RS-a.⁷⁷ Kao značajniju sadržajnu promjenu valja istaknuti samo činjenicu da je novi KZ u definiciju djela uvrstio generalnu klauzulu kakvu sadržava RS (čl. 8. st. 1. k) kojom se predviđa kažnjivost “ostalih nečovječnih djela slične naravi kojima se namjerno uzrokuje teška patnja, teška tjelesna ozljeda odnosno teško narušenje zdravlja.” S obzirom na u literaturi često isticanu

---

⁷² Čl. 39. Ustava Republike Hrvatske., Nar. nov. 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10.

⁷³ Čl. 20. Pakta, tekst dostupan u: Hrženjak, J., Međunarodni i evropski dokumenti o ljudskim pravima. Čovjek i njegove slobode u pravnoj državi, Zagreb, 1992.

⁷⁴ Više o tome Derenčinović, D., Implementacija materijalnopравnih odredaba Statuta Međunarodnog kaznenog suda (Rimski statut) u hrvatskom kaznenom zakonodavstvu, HLJKP (Zagreb), vol. 10., br. 2/2003, str. 880.-897.

⁷⁵ Tako, primjerice, čl. 102. slovenskog KZ-a i čl. 7. njemačkog VStGB-a.

⁷⁶ Kao što je, primjerice, zamjena pojma “usmrti” riječju “ubije”.

⁷⁷ Tako je, primjerice, u st. 1. t. 4. jasno istaknut razlog isključenja protupravnosti “bez osnova predviđenih međunarodnim pravom”, iako to nije bilo nužno, imajući u vidu blanketnu dispoziciju i jedinstvo pravnog poretka.

neodređenost tog modaliteta radnje počinjenja,⁷⁸ pri tumačenju što su “ostala nečovječna djela” hrvatski bi sudovi u obzir trebali uzeti i pojašnjenje sadržano u OKD uz RS da narav, tj. priroda i težina, takvog djela mora biti slična naravi svih ostalih u istom članku pobliže opisanih djela, što je uostalom način na koji se generalne klauzule općenito tumače u hrvatskom pravu.⁷⁹ Kao primjeri drugih nečovječnih djela u sudskoj praksi međunarodnih sudova između ostalog skristalizirali su se: sakaćenje ili nanošenje teških tjelesnih ozljeda, premlaćivanje, deportacija i prisilno premještanje grupa civila, prisiljavanje na prostituciju i nestajanje ljudi pod prisilom.⁸⁰

Od svih međunarodnih zločina najznačajniju (strukturnu) rekonceptualizaciju doživjeli su **ratni zločini (čl. 91. KZ-a)**. Tako su samo jednim člankom novog KZ-a obuhvaćeni sadržaji članaka 158., 159. i 160. KZ97, tj. tri prije zasebno regulirana ratna zločina (protiv civilnog pučanstva, ranjenika i bolesnika te ratnih zarobljenika). Pritom se odustalo od inkriminiranja nekih radnji koje je KZ97 inkriminirao kao ratne zločine, ali koji kao takvi nisu inkriminirani relevantnim međunarodnim izvorima (prisilno odnarođivanje ili prevođenje na drugu vjeru, primjenjivanje mjera zastrašivanja ili terora; protuzakonito odvođenje u koncentracijske logore; prisilni rad; nerazmjerno velika kontribucija i rekvizicija; protuzakonito uništavanje ili prisvajanje u velikim razmjerima sanitetskog materijala i sredstava sanitetskog prijevoza te smanjenje vrijednosti domaćeg novca ili protuzakonito izdavanje novca).⁸¹

S druge strane, kaznenim djelom iz čl. 91. KZ-a obuhvaćena su i neka druga, prije posebnim člancima regulirana kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava. Tako je uništavanje kulturnih dobara i objekata u kojima se nalaze kulturna dobra iz čl. 167. KZ97 pokriveno stavkom 2. t. 9. novog djela iz čl. 91. KZ-a, dok je protupravno ubijanje i ranjavanje neprijatelja iz čl. 161. KZ97 obuhvaćeno čl. 91. st. 2. t. 6., 11. i 12. te čl. 91. st. 3. novog KZ-a. Nadalje, dosadašnji čl. 163. st. 2. KZ 97 (nedozvoljena sredstva borbe) sadržan je u čl. 91. st. 2. t. 17. do 20. KZ-a, dok je sadržaj st. 1. istog članka “premješten u glavu kaznenih djela protiv opće sigurnosti gdje mu je s obzirom na zaštićeni objekt i mjesto.”⁸² Nije bilo potrebe ni za zadržavanjem čl. 162. KZ97 (protupravno oduzimanje stvari od ubijenih i ranjenih na bojištu) kao ni čl. 165. KZ97 (grubo postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim

---

⁷⁸ V. npr. Ambos, op. cit. (bilj. 33), str. 271.

⁷⁹ Novoselec, op. cit. (bilj. 1), str. 76.

⁸⁰ V. sistematizaciju sudske prakse MKSJ u: Ivanišević, B. et al., Vodič kroz Haški tribunal. Propisi i praksa, Beograd, 2008., str. 107.

⁸¹ Sve ove radnje nisu dekriminalizirane, jer se neke od njih mogu podvesti i pod neke druge modalitete počinjenja propisane čl. 91. st. 1. i 2. KZ-a. V. Obrazloženje 2011.

⁸² Obrazloženje 2011 uz čl. 91. KZ-a.

zarobljenicima) jer se te radnje mogu podvesti pod više radnji navedenih u čl. 91. st. 1. i 2. KZ-a.

Slijedom rečenog, svi navedeni posebni članci su brisani, pa su uz ratne zločine kao posebno regulirana kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava zadržana samo sljedeća kaznena djela: povreda pregovarača (čl. 92. KZ-a, neizmijenjen čl. 164. KZ97), zlouporaba međunarodnih znakova (čl. 93. KZ-a, kao suženi sadržaj čl. 168. KZ97), neopravdana odgoda povratka ratnih zarobljenika (čl. 94. KZ-a, koji je u neizmijenjenom obliku preuzeo sadržaj čl. 166. KZ97) te novačenje plaćenika (čl. 95. KZ-a koji u glavnim crtama preuzima sadržaj čl. 167.b KZ97, ali ga, sukladno Fakultativnom protokolu uz Konvenciju o pravima djeteta glede uključivanja djece u oružane sukobe i komentarima Odbora o pravima djeteta, širi i na situacije novačenja djece u doba mira). Iako nije riječ o međunarodnim zločinima *stricto sensu*, po svom sadržaju ta djela prirodno slijede inkriminacije ratnih zločina, pa su stoga i u novom KZ-u regulirana istom glavom.

Ratni zločini iz čl. 91. KZ-a očito su koncipirani po uzoru na RS, ali novi KZ ipak zadržava neke osobitosti. Prije svega, u skladu s dosadašnjim pristupom, novi KZ ne pravi razliku između međunarodnih i unutarnjih sukoba, iako za razliku od KZ97 u zakonskom opisu spominje obje kategorije sukoba. No s obzirom na blanketnu narav kako čl. 91. KZ-a tako i relevantnih članaka KZ97 ("kršeći pravila međunarodnog prava"), mogli bismo se upitati ne isključuju li pravila međunarodnog prava ipak primjenu pojedinih odredbi kada je riječ o oružanim sukobima unutarnjeg karaktera. Takvo bi shvaćanje išlo u prilog okrivljeniku jer suzuje kažnjivost, pa ne bi bilo protivno načelu zakonitosti čak ni kada bi se temeljilo na međunarodnom običajnom pravu. S tim u skladu, samo bi neke radnje navedene u čl. 91. KZ-a bile kažnjive ako su počinjene u unutarnjim sukobima, dok bi sve bile kažnjive jedino u kontekstu međunarodnog sukoba. Dakle, usprkos obrazloženju "da se kod nas sve odredbe jednako primjenjuju na međunarodne i unutarnje sukobe",⁸³ sudovi bi potpuno opravdano mogli zauzeti stav da pravna zaštita u unutarnjim sukobima nije ista onoj koja se pruža u sukobima međunarodnog karaktera. To bi, imajući u vidu blanketnu narav djela, zapravo i trebali učiniti jer, budući da se ratni zločin može počinuti samo kršenjem pravila međunarodnog prava, postoji dužnost suda da u presudi kojom se optuženik oglašava krivim zbog tog kaznenog djela točno navede koja je pravila međunarodnog prava prekršio.⁸⁴ Ipak, čini se da se ovom problematikom naši sudovi nisu uopće bavili,⁸⁵ pa se ne može očekivati ni da će ubuduće raditi tu distinkciju. Uostalom, razlozi humanosti govore u prilog brisanju razlike između zaštite koja se

---

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ustavni sud RH, U-III-386/1998 od 5.7.2000.

⁸⁵ Turković, op. cit. (bilj. 5), str. 124.

pruža u međunarodnim i unutarnjim sukobima, a to je sve izraženiji trend i u međunarodnom i poredbenom pravu.⁸⁶

Nadalje, čl. 8. RS-a govori samo o međunarodnom oružanom sukobu i “oružanom sukobu čiji značaj nije međunarodni”, dok čl. 91. KZ-a u skladu s prijašnjim pristupom nepotrebno specificira da se inkriminacija odnosi “na vrijeme rata, okupacije ili međunarodnog oružanog sukoba.”⁸⁷ S druge strane, čl. 91. KZ-a opravdano ne pojašnjava koje se situacije unutarnjih nereda ne smatraju unutarnjim oružnim sukobima, kao što to čini čl. 8. st. 2. t. d RS-a. U pogledu strukture djela, i kod ovog je djela došlo do promjene zakonodavne tehnike glede odgovornosti za zapovijedanje i počinjenje djela te je članak podijeljen na alineje, sve na način već opisan u kontekstu genocida i zločina protiv čovječnosti.

Što se tiče sadržaja, najvažnije je istaknuti da su stavkom 1. čl. 91. KZ-a sada inkriminirani svi slučajevi teškog kršenja svih četiriju Ženevskih konvencija, dok st. 2. pokriva ostala kršenja kako “ženevskog” tako i “haškog” prava, što je u skladu i sa stapanjem tih dvaju izvora međunarodnog humanitarnog prava u okviru čl. 8. RS-a. Povrede navedene u st. 2. načelno sadržavaju ipak nešto manju količinu neprava,⁸⁸ pa je za njih propisana sankcija (najmanje tri godine, bez mogućnosti izricanja dugotrajnog zatvora) blaža od one u st. 1. (najmanje pet godina ili dugotrajni zatvor). Ipak, ako je djelo iz stavka 2. počinjeno prema velikom broju ljudi ili na osobito okrutan ili podmukao način, ili iz koristoljublja ili drugih niskih pobuda, kazneni okvir bit će isti kao i za teška kršenja opisana u čl. 91. st. 1. KZ-a.

4. SPECIFIČNOSTI PROGONA MEĐUNARODNIH ZLOČINA – PRIMJENA UNIVERZALNOG NAČELA, KAŽNJIVOST ZAPOVJEDNE ODGOVORNOSTI I PRIPREMANJA

Međunarodni zločini vežu uz sebe primjenu nekih instituta po kojima se razlikuju od većine tzv. običnih kaznenih djela. Naime, uz ta kaznena djela veže se primjena univerzalnog načela, za njih pod određenim uvjetima mogu odgovarati i vojni zapovjednici i civilne nadređene osobe, a prema hrvatskom kaznenom pravu kažnjiv je već i njihov rani, pripremni stadij.

---

⁸⁶ Osim značajnog proširivanja liste zabranjenih djela u unutarnjem sukobu u RS-u, v. npr. čl. 8.-12. VStGB-a (i obrazloženje Nacrta prijedloga tog zakona na str. 51.) koji gotovo uopće ne rade razliku između dviju vrsta sukoba.

⁸⁷ Rat se definira kao međusobno razračunavanje najmanje dviju država (Turković, op.cit. (bilj.5), str. 122), pa nužno predstavlja međunarodni oružani sukob, a međunarodnim oružanim sukobom kvalificira se i vojna okupacija (čl. 2. Ženevskih konvencija te OKD uz RS).

⁸⁸ Iako je to upitno kod nekih oblika, kao što je primjerice podmuklo ubijanje neprijatelja (čl. 91.st. 2. t. 11.).

Najveće promjene novi KZ unosi u uređenje **univerzalnog načela**. To je načelo u KZ97 bilo propisano preširoko, jer je tretirano kao zaštitno načelo, zbog čega je zaniijekana njegova supsidijarna narav te omogućeno pokretanje postupka *in absentia*.⁸⁹ Iako je preširok doseg univerzalnog načela prema KZ97 sužen Zakonom o primjeni Statuta Međunarodnog kaznenog suda i progonu za kaznena djela protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava iz 2003. godine kada je riječ o djelima iz nadležnosti tog suda,⁹⁰ ovu je materiju valjalo adekvatno i cjelovito regulirati KZ-om u pogledu svih kaznenih djela na koje se odnosi. Novi KZ jasno navodi djela koja opravdavaju primjenu univerzalnog načela. Prema čl. 16. KZ-a, vršenje univerzalne jurisdikcije načelno je ograničeno na izriješkom nabrojene međunarodne zločine i međunarodna kaznena djela u širem smislu.⁹¹ Pritom je zakonodavac jasno isključio zločin agresije, što je, zbog još uvijek dvojnog položaja ovog kaznenog djela u međunarodnom pravu i njegove političke dimenzije, opravdano. Novi KZ ipak zadržava generalnu klauzulu prema kojoj se hrvatsko kazneno zakonodavstvo proteže i na djela koja je Republika Hrvatska obvezna kažnjavati prema međunarodnom ugovoru i kada su počinjena izvan područja RH, čime se, po uzoru na neka druga zakonodavstva, nastoji osigurati dinamičnost i usklađivanje s razvojem međunarodnog prava te poštovanje preuzetih obveza iz međunarodnih konvencija.⁹² Konačno, novi KZ isključuje mogućnost primjene univerzalnog načela i pokretanja postupka u odsutnosti okrivljenika (čl. 18. st. 4. KZ-a) te, što je još važnije, jasno naglašava njegovu supsidijarnu narav (čl. 18. st. 3. KZ-a).⁹³ Pri tome je supsidijarnost apsolutna u odnosu na Međunarodni kazneni sud, dok je u odnosu na druge države podložna procjeni može li se u inozemstvu očekivati provođenje pravičnog postupka (a u slučaju

⁸⁹ Kritično o tom rješenju Novoselec, op. cit. (bilj. 1), str. 117.-120., i Munivrana, M., Univerzalno načelo kao kriterij prostornog važenja kaznenog zakona, Zagreb, 2007., str. 146. et seq. Sustavnim, gramatičkim, logičkim i teleološkim tumačenjem teksta čl. 14. st. 1. t. 3. mogućnost suđenja u odsutnosti bilo je moguće i prije isključiti, no takvo tumačenje nije prevladalo u hrvatskoj pravnoj znanosti. Munivrana, *ibid.*, str. 155.-156.

⁹⁰ Čl. 10. u vezi s čl. 1., Nar.nov. 175/2003, 29/04, 55/11 i 125/11.

⁹¹ Uz međunarodne zločine riječ je o terorizmu (čl. 97. KZ-a), mučenju i drugom okrutnom, neljudskom ili ponižavajućem postupanju (čl. 104. KZ-a), ropstvu (čl. 105. KZ-a) i trgovini ljudima (čl. 106. KZ-a).

⁹² Riječ je prvenstveno o ugovorima koji u sebi sadržavaju *aut dedere aut judicare* klauzulu. Sličnu klauzulu sadržava i § 6. njemačkog StGB-a. Gotovo identičan prijedlog reguliranja univerzalnog načela još 2007. u: Munivrana, op.cit. (bilj. 89), str. 166. Treba ipak naglasiti da se u ovom obliku ne radi o univerzalnom načelu *stricto sensu*, jer se univerzalno načelo, kao i međunarodni zločini, veže isključivo uz međunarodno običajno pravo. V. Munivrana Vajda, M., The 2009 AIDP's Resolution on Universal Jurisdiction – An Epitaph or a Revival Call?!, ICLR 10 (2010), str. 329.-334.

⁹³ O supsidijarnosti kao temeljnoj karakteristikci ispravno shvaćenog univerzalnog načela *ibid.*, str. 341.-343.

kada je kazneni postupak već proveden u drugoj državi, i odobrenju glavnog državnog odvjetnika).

Novi KZ zadržava kažnjivost vojnih zapovjednika i civilnih nadređenih osoba te, kao i KZ97, razlikuje tri oblika **zapovjedne odgovornosti**. Pri tome se samo prvi oblik kod kojeg je nadređena osoba znala da se podređeni spremaju počiniti međunarodni zločin smatra načinom počinjenja međunarodnih zločina (čl. 96. st. 1. KZ-a), dok se ostali oblici zapovjedne odgovornosti zapravo smatraju posebnim kaznenim djelima kršenja dužnosti nadzora (čl. 96. st. 2.-5. KZ-a).⁹⁴ Po uzoru na njemačko rješenje, tako koncipiran institut zapovjedne odgovornosti implementiran je u hrvatsko zakonodavstvo 2004. godine, a unatoč kritikama koje su mu upućene,⁹⁵ isti konceptualni pristup zadržan je i u novom KZ-u zbog njegove veće usklađenosti s dogmatikom hrvatskog kaznenog prava, odgovornošću za nečinjenje i načelom (individualne) krivnje. Novosti u uređenju tog instituta odnose se na uvođenje razlikovanja namjernog i nehajnog propuštanja dužnog nadzora, po uzoru na čl. 13. VStGB-a.⁹⁶ Nadalje, po uzoru na čl. 28. RS-a, stavci 2. i 3. članka 96. KZ-a uvode razlikovanje između odgovornosti vojnih zapovjednika i civilnih nadređenih osoba, tj. potrebnog stupnja njihove krivnje u pogledu činjenice da se njima podređene osobe spremaju počiniti ili čine međunarodne zločine. Vojnim zapovjednicima dovoljno je dokazati i nesvjesni nehaj ("morao znati"), dok je kod civilnih nadređenih potrebno dokazati da su te osobe "svjesno zanemarivale obavijesti" da podređeni čine ili se spremaju počiniti kaznena djela. Iako je takav tekst u skladu s RS-om, u hrvatskom pravnom sustavu ova formulacija nije najprikladnija, budući da nije u potpunosti jasno o kojem je obliku krivnje riječ prema ustaljenoj podjeli na namjeru i (svjesni i nesvjesni) nehaj. "Svjesno zanemarivanje obavijesti" možda je najbliže pojmu svjesnog nehaja,⁹⁷ no ostaje vidjeti hoće li tako biti protumačeno i u našoj sudskoj praksi. Konačno, novi KZ ograničava zapovjednu odgovornost isključivo na međunarodne zločine te ukida mogućnost njezine primjene kada je riječ o nekim drugim djelima protiv međunarodnog ratnog i humanitarnog prava.⁹⁸

---

⁹⁴ To se jasno ogleda i u propisanoj sankciji koja je za te oblike zapovjedne odgovornosti niža.

⁹⁵ V. European Parliament resolution of 16 February 2011 on the 2010 progress report on Croatia na <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2011-0059+0+DOC+XML+V0//EN> (dostupno 1.11.2012.). I prema RS-u zapovjedna odgovornost u svim svojim oblicima očito se smatra oblikom odgovornosti za međunarodne zločine. V. čl. 28. RS-a koji počinje: *In addition to other grounds of criminal responsibility under this Statute for crimes within the jurisdiction of the Court...*

⁹⁶ U oba slučaja nadređeni je u nehaju u pogledu saznanja da se njegovi podređeni spremaju počiniti ili čine kaznena djela. Nehajan oblik propuštanja dužne pažnje čl. 28. RS-a ne sankcionira.

⁹⁷ Novoselec, op. cit. (bilj. 1), str. 558.

⁹⁸ Prema KZ97, zapovjednici su mogli odgovarati i za povredu pregovarača i neopravdanu odgodu povratka ratnih zarobljenika.

Što se tiče **pripremnih radnji**, one načelno nisu kažnjive prema međunarodnom pravu, no kažnjivost nekih oblika pripremnih radnji ili pripremanja općenito razvila se u kontekstu pojedinih kaznenih djela. Tako je Poveljom Međunarodnog vojnog tribunala inkriminirano “planiranje, pripremanje, započinjanje i vođenje agresivnog rata” (engl. *planning, preparation, initiation or waging of a war of aggression*),⁹⁹ a ista je formula preuzeta i člankom 8 bis RS-a.¹⁰⁰ Zavjera (engl. *conspiracy*) kao specifičan oblik pripremnih radnji kažnjiva je u kontekstu genocida,¹⁰¹ iako valja istaknuti da taj oblik odgovornosti za genocid nije propisan RS-om. Pripremanje svih međunarodnih zločina i kaznenog djela terorizma (čl. 97. KZ-a) u hrvatskom pravnom sustavu, međutim, ostaje i dalje kažnjivo (čl. 103. KZ-a).¹⁰² Pritom novi KZ više ne nabroja tipične pripreme radnje, a ne sadržava ni generalnu klauzulu prema kojoj je priprema svaka radnja kojom se stvaraju uvjeti za izravno počinjenje djela, jer prema toj definiciji pripreme radnje neopravdano ulaze u sferu pokušaja.¹⁰³ U svakom slučaju, naše kazneno zakonodavstvo proširuje zonu kažnjivosti stadija u odnosu na međunarodno pravo, što je zbog potencijalne opasnosti, magnitude i naravi tih djela kriminalnopolitički opravdano.

5. ZAKLJUČAK

Na temelju svega navedenog može se zaključiti da je, usprkos određenim promjenama, novim KZ-om načelno očuvan kontinuitet tipa neprava u inkriminiranju međunarodnih zločina. Nešto veću pažnju u tom pogledu treba posvetiti ratnim zločinima, no ni kod tog kaznenog djela u pogledu najvećeg broja modaliteta počinjenja nije došlo do dekriminalizacije,¹⁰⁴ već je samo modificirano isto kazneno djelo ili pak pojedina prije zasebno regulirana kaznena djela nastavljaju egzistirati u okviru inkriminacije ratnih zločina. Jednim oblikom

⁹⁹ V. čl. 6. na <http://avalon.law.yale.edu/imt/imtconst.asp#art6> (dostupno 1.11.2012.).

¹⁰⁰ Treba ipak imati u vidu da čl. 8 bis RS-a treba čitati zajedno s čl. 25. koji propisuje oblike odgovornosti i odgovornost za prethodne stadije te ne predviđa načelnu kažnjivost pripremnih radnji kao takvih. Osim toga, OKD pojašnjava da kolektivni čin agresije mora biti izvršen da bi pojedinac mogao odgovarati za planiranje i pripremanje zločina agresije.

¹⁰¹ Čl. 3. Konvencije o genocidu doslovice je preuzet u statute međunarodnih *ad hoc* tribunala.

¹⁰² Analogni čl. 187.a KZ97 odnosi se na neznatno širi krug kaznenih djela.

¹⁰³ V. Novoselec, P., Razgraničenje pripremnih radnji od pokušaja, Zb. prav. fak. Sveuč. Rij., v. 29 (2008.), str. 745.-746.

¹⁰⁴ Iznimku, primjerice, predstavlja smanjenje vrijednosti ili protuzakonito izdavanje novca koje više nije inkriminirano kao oblik ratnog zločina, a kad bi se i moglo podvesti pod neko drugo kazneno djelo, upitno je bi li bio očuvan kontinuitet tipa neprava. Isto vrijedi i u pogledu prisilnog odnarođivanja i prevođenja na drugu vjeru, nerazmjerno velike kontribucije i rekvizicije i nekih drugih prije navedenih modaliteta počinjenja ratnih zločina.

dekriminalizacije može se smatrati odustajanje od kažnjivosti pripremnih radnji i zapovjedne odgovornosti za jedan manji krug kaznenih djela. S druge strane, uvedeni su i neki novi oblici kažnjivog ponašanja, kao što je izravno i javno poticanje na genocid, pa će u tom segmentu KZ97 biti blaži.

Kod većine međunarodnih zločina nije došlo ni do većih zahvata u propisane sankcije. Ipak, određene promjene i u tom smislu postoje, pa kod svakog modaliteta bilo kojeg međunarodnog zločina posebno treba procjenjivati koji je zakon s obzirom na propisanu sankciju blaži. Najizraženije je to kod ratnih zločina, jer je novi Kazneni zakon propisao blaži kazneni okvir za one oblike tog djela koji ne predstavljaju teška kršenja Ženevskih konvencija. Novi je zakon blaži i u pogledu odgovornosti sudionika u agresivnom ratu, a zbog sniženog posebnog minimuma blaži je i u pogledu kažnjivosti vojnog i političkog vodstva.

U svakom slučaju, novi i teži oblici kaznenih djela neće se moći primjenjivati retroaktivno, čak i ako su u vrijeme počinjenja djela bili kažnjivi prema međunarodnom (običajnom) pravu. Hrvatski pravnici neskloni su izravnoj primjeni međunarodnih izvora zbog strogog poštovanja načela zakonitosti, ali to se nikako ne može smatrati nevoljkošću RH da procesuiraju počinjene zločine općenito.¹⁰⁵ Naime, većina država koje priznaju međunarodno pravo kao dio unutarnjeg pravnog poretka, kao što to čini i Hrvatska, ujedno strogo poštuju načelo zakonitosti, koje je vrlo često ustavnog ranga, što sprječava neposrednu primjenu međunarodnog kaznenog prava i izravno kažnjavanje međunarodnih zločina.¹⁰⁶ Tako su, primjerice, u Njemačkoj prema čl. 25. Ustava (njem. *Grundgesetz*) opća pravila međunarodnog javnog prava "dio federalnog prava, i izravno kreiraju prava i dužnosti za stanovnike federalnog teritorija." Iz navedenog bi članka proizlazilo da su međunarodni ugovori, ali i običaji, dio njemačkog pravnog poretka. No kada je riječ o progonu počinitelja međunarodnih zločina, navedenu odredbu valja čitati zajedno sa čl. 103. st. 2. Ustava, prema kojem djelo može biti kažnjeno samo ako je zakonom predviđeno kao kažnjivo prije počinjenja.¹⁰⁷ Sukladno tome, moderna njemačka

---

¹⁰⁵ U tom smislu međunarodna nevladina organizacija *Amnesty International* u izvješću *Behind the Wall of Silence. Prosecution of War Crimes in Croatia* (dostupno 1.11.2012. na <http://www.amnesty.org/en/library/info/EUR64/003/2010>) tendenciozno ističe kako bi RH mogla izravno primijeniti međunarodno pravo na djela počinjena za vrijeme Domovinskog rata, ali to ne želi učiniti.

¹⁰⁶ Jedan je autor na temelju opsežne komparativne analize ipak zaključio da izravna primjena međunarodnog prava ne ovisi samo o nacionalnom zakonodavstvu, već i o tome koliko se nacionalni sudovi osjećaju obvezni primjenjivati međunarodno pravo, budući da im kad je riječ o međunarodnim zločinima načelo zakonitosti (u međunarodnom smislu) to ne priječi. V. Ferdinandusse, W.N., *Direct Application of International Criminal Law in National Courts*, TMC Asser Press, The Hague, 2006., str. 87.

¹⁰⁷ V. bilj 32.

teorija smatra da međunarodno kazneno pravo nije izravno primjenjivo.¹⁰⁸ Isto vrijedi i u pogledu hrvatskog pravnog sustava, o čemu je već u literaturi bilo riječi, pa ne treba posebno ponavljati.¹⁰⁹

Sve rečeno ne znači da međunarodno pravo nema nikakvu ulogu u kontekstu hrvatskog kaznenog zakonodavstva i međunarodnih zločina. Naime, iako su implementirana pravila formalno dio nacionalnog pravnog sustava, njihov je izvor u međunarodnom pravu, pa međunarodno pravo treba imati utjecaj na njihovo tumačenje.¹¹⁰ To je posebice jasno kada implementirana norma izričito upućuje na međunarodno pravo, tj. kod onih međunarodnih zločina koji su oblikovani kao blanketne dispozicije kao što je zločin protiv čovječnosti. Pravila tumačenja, međutim, zahtijevaju uzimanje u obzir normi RS-a, ali i međunarodnog običajnog prava i u pogledu drugih međunarodnih kaznenih djela.¹¹¹ To je stajalište barem načelno prihvatio i Vrhovni sud Republike Hrvatske koji je pri odlučivanju o odgovornosti počinitelja genocida naveo kako to djelo pripada u djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pa je zato što se naslanja na međunarodno pravo u svojoj biti blanketnog karaktera.¹¹²

Dakle, odredbe implementiranog nacionalnog zakonodavstva nužno je tumačiti u skladu s međunarodnim izvorima, pri čemu domaći sudovi trebaju uzeti u obzir ne samo relevantne norme međunarodnog prava nego i tumačenje međunarodnih, a gdje je to prikladno i drugih nacionalnih sudova.¹¹³ Oslanjanje na sudsku praksu međunarodnih sudova i drugih država može pružiti korisne referencije i podlogu za ispravno rješavanje predmeta, iako ona za nacionalne sudove, naravno, nije obvezna.

---

¹⁰⁸ Ferdinandusse, op.cit. (bilj. 106), str. 39. et seq.

¹⁰⁹ Usp. primjerice Turković, PD, str. 101., Horvatić, Ž., Novo hrvatsko kazneno zakonodavstvo, Zagreb, 1997., str. 156., Novoselec, P., Opći dio kaznenog prava, str. 74.

¹¹⁰ Tako i Werle, G.; Jeßberger, F., Das Völkerstrafgesetzbuch, Juristenzeitung 15/16/2002., str. 733., 734.

¹¹¹ Werle/Jeßberger, op. cit. (bilj. 110), str. 733.-734. Tako je njemački Savezni vrhovni sud (*Bundesgerichtshof*) u više navrata citirao odluke međunarodnog *ad hoc* tribunala za bivšu Jugoslaviju.

¹¹² V. odluku VSRH, I Kž-865/01 od 14. siječnja 2004. Pritom je sud izričito spomenuo Rezoluciju Opće skupštine 96(I) te Konvenciju o genocidu.

¹¹³ Werle, Principles of ICL, str. 123.-124. V. i par. 173. prvostupanjske presude u predmetu Trbić u kojem Sud Bosne i Hercegovine navodi: "Kao odredba domaćeg zakona koja je na taj način izvedena iz međunarodnog prava, čl. 171. KZ BiH kao uvjerljiv autoritet nosi sa sobom svoje međunarodno pravno nasljeđe, kao i međunarodnu sudsku praksu putem koje se tumači i primjenjuje."

Summary

INTERNATIONAL CRIMES ACCORDING TO THE NEW CRIMINAL CODE

In this paper, the author analyses the notion of 'international crimes' in an attempt to establish the essence of these crimes, identify the offences which can be considered as international crimes and ascertain the implications of such a determination. There is no uniform approach to these issues, either in comparative law or in Croatian legal science. Although some authors broaden the list, today only four offences can be said to have undoubtedly reached this status. These are the four core crimes under the jurisdiction of international criminal courts: genocide, aggression, crime against humanity, and war crimes. All these offences were criminalised in Croatia long before the adoption of the new Criminal Code. However, the new Criminal Code introduces certain novelties, both regarding the concept and the substance. In addition to analysing the structure of the new Title IX of the Criminal Code and the elements of each international crime, the author points to some particularities of the prosecution of these offences (universal jurisdiction, the punishability of preparatory acts and the responsibility of civil and military commanders). Finally, the author reflects on the issue of legal continuity as well as on the relationship between international and Croatian criminal law in general.